

буквален превод. Но твърде скоро практиката показва, че и новосъздадените закони и съдилища не успяват да станат панацея за обществените конфликти и да осигурят общо съгласие, стабилност и устойчивост в обществото. Дори и в демократично устроените държави, правотворчеството, правоприлагането и правораздаването не успяват да създадат в мнозинството от хората усещане за справедливост и правилност на установения правен ред, и не могат да разрешат множество възникващи социални проблеми. Достатъчно е да се посочи високата степен на недоверие към съдилищата у нас, независимо от това дали те са „царски“, „социалистически“ или „демократични“, общественото отношение към реституцията и приватизацията в България след 1991 г., които се възприемат като несправедливи и неправилни от голяма част от българите, независимо от формалната им законност като цяло.

Независимо от степента на убедителност на идеологическата обосновка на тезата, че законът е израз на общото съгласие на гражданите в името на общото развитие и благоденствие, независимо от степента на реалното участие на народа в управлението на държавата чрез формите на пряката или представителна демокрация, нормата на писаното право е резултат на субективни опит, концепции, убеждения, интереси и предположения на един доста ограничен кръг от лица и кабинетно моделиране на обществените отношения. Нормите на създадените по този начин закони и приложението им в практиката твърде често не издържат на проверката на времето и се налагат последващи изменения, допълнения, отмяна и въвеждане на нови нормативни разпоредби. Това създава предпоставки не само за нарушаване на стабилността на нормативната система на обществото, но което е по-същественото, разединява обществото, създава усещане за несправедливост и неправилност на закона в определени, понякога значителни части на обществото. За разлика от нормите на обичая, нормите на писаното право не са и не могат да бъдат възприемани от хората като общоприети и подлежащи на безапелационно изпълнение. Съвсем неизбежно се насърчава стремежа към уклонение от предписанията на закона – било чрез субективното му тълкуване и практическо приспособяване към установените в обществото обичаи, морал и ценности, било чрез явното неизпълнение и нарушение на нормативните разпоредби. От своя страна, това води до увеличаване на числото на споровете и конфликтите между отделните граждани, при което все по-често

те започват да търсят съдействието на правоприлагащите и правораздавателни органи на държавата.

Последователно установяваният монопол на държавата върху правораздаването също има своите негативни страни, особено в континенталните европейски правни и съдебни системи, при които съдът е задължен стриктно да следва разпоредбите на закона, дори и в случаите, когато приложението му в конкретния казус ще доведе до едно явно неправилно и несправедливо решение. За разлика от съдилищата на общото право (Великобритания, САЩ и др.), които са имали и все още имат възможността да постановят прецедентно решение, с което да коригират несъответствието на действащата правна норма в конкретния случай и дори да признаят за неконституционен определен закон или отделни негови разпоредби[2], съдилищата в континентална Европа, включително и у нас, са били задължени да прилагат разпоредбите на закона, дори и да стигнат до убеждението, че те са в противоречие с общоприетите правни принципи, справедливостта и здравата житейска логика[3]. Те имат единствено правомощието да тълкуват разпоредбите на законите, което дава една твърде ограничена негласна възможност за избягване на явно несправедливи, съответстващи на закона но неправилни по съществото си съдебни актове.

Любимата на континенталния юрист римската максима *Dura lex sed lex* се е превърнала в универсално оправдание за всякакви законодателни недомислици и явно грешни решения, които въпреки това следва да се имплементират в обществения живот. Същевременно се пренебрегва една друга римска максима – *Summum ius summa iniuria*, която обръща внимание на опасностите от буквалното и формално прилагане на закона и необходимостта от интерпретирането му с оглед целите на законодателя и различните конкретни ситуации в които следва да се прилагат нормите на закона, както и необходимостта в правната и съдебна система да съществуват „официални пътища, по които това, което днеска бихме нарекли ценности на справедливостта“ на практика да бъде въведено в правото (Кели 1998: 48).

Своеобразен правно-исторически парадокс представлява това, че съвременната Континентална европейска правна система (Романо-Германската), започнала да се формира през късното Средновековие и Новото време, въпреки че последователно и *in complexu* реципира принципите, логическите конструкции и правните институти на

Римското частно право, пропуска да възприеме техниката на нормотворчество и правоприлагане на римляните, и по-конкретно възможността на съдебния магистрат да коригира нормата на закона, а при необходимост и практически да я обезсилва, без формално да я отменя, в случаите, когато приложението на определена законова норма в конкретния казус би довела до очевидно несправедливо и неправилно съдебно решение[4].

Нещо повече – континенталната европейска правна система се отказва и не развива основополагащите за съвременната европейска цивилизация християнски концепции за осигуряване на хармония в обществото и в частност от модела на Църковния съд. Възможно причината за това е в столетната борба за надмощие между светската и духовната власт, между кралете и папите, императорите и патриарсите, която довежда до противопоставяне и на светския и църковния съд, при което основното внимание започва да се обръща на несъвършенствата и архаичността на процесуалните форми на църковния съд, като, съзнателно или не, се пренебрегват редица рационални елементи в него. Буржоазните и социалистическите революции провъзгласяват с ентузиазъм „отделянето на Църквата от държавата“, с което ознаменуват окончателната победа на светската над духовната власт. В представите на победилото „гражданско общество“ църковното правораздаване се обявява за ирационално и започва да се асоциира единствено с примитивните доказателствени средства от типа на ордалиите (Божия съд) или жестоките инквизиционни мъчения с цел получаване на самопризнание на обвиняемите. Дълбокият смисъл на църковният съд и редицата негови съвсем рационални елементи остават предмет на познание само на един твърде тесен кръг от теолози. Християнските идеали на божие царство, всеобщата любов и хармония между Бога, природата и човека се изместват от хуманизма, свръхценността на индивида и непрекъснатата борба за неговите права.

Основите на християнското правосъдие и църковния съд са заложи в Учението на Спасителя и Апостолите и записани в Свещеното писание на Новия завет. Евангелското учение за всеопрощаващата любов не само към братята християни и ближните, но и към враговете дори задължава християнина да опрощава причинената му обида[5], ако някой удари плесница по дясната му страна – да обърне и другата, ако някой поиска да се съди с него, за да му вземе ризата – да му даде и горната си дреха[6].

Същевременно опрощението на обидата не означава извършеният грях да не бъде изобличен и осъден: „Ако съгреши против тебе брат ти, иди и го изобличи насаме; ако те послуша спечелил си брата си. Ако не послуша, вземи със себе си още одного или двама, та с устата на двама или трима свидетели да се потвърди всяка дума. Ако ли пък не послуша тях, обади на църквата. Но, ако и църквата не послуша, нека ти бъде като езичник и митар“[7]. Но това изобличение на обидата не цели някакво отмъщение или възмездие, то има преди всичко за цел да предизвика разкаянието на извършилия към брата си грях и след опрощението от страна на пострадалия, да се възстанови братското общение. В своето Първо послание до Коринтяните, апостол Павел ги упреква „Твърде срамотно е за вас вече това, че имате съдби помежду си; защо по-добре не си останете обидени? Защо по-добре не претърпите щета? Но вие сами обиждате и ощетявате, и то братя“. „Смее ли някой от вас, кога има тъжба с друго, да се съди пред нечестивците, а не пред светиите? ...За ваш срам казвам: тъй ли няма помежду ни ни един мъдър, който да отсъжда между братята си. А Брат с брата се съди, и то пред неверници!“[8]. “С тези думи св. Ап. Павел наставлява християните, в случаите когато не могат да решат възникналия между тях спор с помирение да прибегват не до държавните съдилища, а до един посреднически съд, като изберат за свой съдия един честен и разумен човек измежду общността на вярващите (Заозерски 1878: 27). Когато посвещава Тимотей в епископски сан, св. Ап. Павел му предоставя част от Божествената власт – правото да провежда Църковен съд над извършилите грях[9]. Това е така нареченият епископски съд, който в зависимост от предмета на разглежданото дело може да бъде едноличен (от епископа на съответната епархия) или съборен (от епископите на няколко епархии).

Като следва заветите на Спасителя, Християнската църква създава нова концепция за съда, в която се прави акцент не на външната принуда спрямо допусналия нарушение, а на насърчаването на вътрешното осъзнаване на грешността на собственото поведение. Каноническото право въвежда едно специфично деление на съда, непознато за другите религиозни и светски нормативни системи – това е делението на вътрешен съд (*forum internum*) и външен съд (*forum externum*). Основание и опора на вътрешният съд са нормите на християнската нравственост, дадени на човека от Бога чрез Евангелския закон. Със своето учение и тайнства християнската църква възпитава, коригира и просветлява съзнанието на вярващия при решаването на същностните нравствени проблеми (Заозерски

1878: 3). Този вътрешен съд е съд на съвестта, състои се в осъзнаването, признаването и разкаянието за извършения грях, извършено било лично пред пострадалия, било пред събратята от религиозната общност, било пред свещеника чрез християнското тайнство „покаяние“ (изповед). При него няма нужда от обвинители, сложни и формални процедури и доказателства. В ролята на обвинител е собствената съвест на извършилия греха, а свещеникът, който приема изповедта, играе ролята на свидетел на разкаянието, помощник на съвестта на каещия се и ходатай пред Бога, който единствен има властта да отсъди. Вътрешният съд принципно се различава от външния съд, при който нарушителят е поставен в позицията на обвиняем, в който се задейства инстинкта на самосъхранение и защита срещу външно враждебно спрямо него нападение на неговите обвинители, на обвиняем който склонява да признае деянието си, едва когато всички доказателства успеят да сломят вътрешното му съпротивление, обвиняем, който дори и най-справедливата присъда възприема като едно загубено състезание с неблагоприятни последици за неговото бъдеще. Чрез вътрешния съд конфликтната ситуация се разрешава в много по-голяма дълбочина, защото чрез него се изчистват не само обидата и упреците на оскърбените събратя и общността, но и вътрешните душевни терзания, които са присъщи не само на християнина, но и на всяко разумно човешко същество. Последица на разкаянието е опрощението, което ще бъде получено от пострадалия, християнската общност и Бога, възвръщането на братската любов и хармонията с общността. Дори и когато изповяданият грях е достатъчно тежък, за да бъде наложена на прегрешилия епитемия, църковната санкция няма характера на наказанието на външния съд, целящо възмездие и принуда, а съставлява средство за морално пречистване, което подлежи на доброволно изпълнение с цел постигане на моралното изкупление на греха.

Немаловажен рационален аспект на вътрешния църковен съд е неговата перманентност – той е постоянно задължение на християнина, който трябва да се изпълнява периодично и редовно, а не само в случаите на достатъчно остър конфликт или разкрито съществено нарушение на закона, даващи достатъчна мотивация на пострадалия и на обществото да повдигат и поддържат обвинението в един съдебен процес с висока материална и морална цена. Чрез него се реализира много по-ефективен превантивен ефект, като се създават предпоставки за недопускането на натрупване на грешки и формирането и затвърждаването на престъпно поведение.

Външният църковен съд в голяма степен наподобява познатия ни светски държавен съд. Подобно на последния в него също се разграничават като участници в съдопроизводството съдебен състав, обвиняем, обвинител, свидетели, следват се установени процесуални форми, използват се определени доказателства и доказателствени средства, установява се фактичката обстановка, прави се правната квалификация и се постановява прилагането на нормативно определените последици. Само че, за разлика от светския съд, външният църковен съд представлява не основно, а субсидиарно средство за разрешаване на конфликта – той се провежда само тогава, когато, по една или друга причина, братският вътрешен съд не постигне резултат (извършителят на прегрешението нито направи доброволно покаяние на изповед, нито се разкае след направеното насаме или в присъствието на свидетели изобличение от оскърбения, нито прибегне до посреднически съд). Но дори и да се стигне до провеждането на епископски и съборен съд, отново християнското Учение повелява преди разглеждане на делото съдът трикратно да увещава подсъдимия с цел да го подбуди към доброволно разкаяние и признаване на извършения грях[10].

Приоритетът на разкаянието, опрощението и примирението в църковния съд се запазва в каноническото право и до ден днешен, независимо от внесените в него изменения и допълнения и конфесионални различия[11].

Сред множеството преобразования, последвали Френската буржоазна революция от 1789 г, следва да се отбележи обаче едно друго нововъведение в съдебната система и правораздаването, а именно институтът на мировия съдия и мировото правораздаване. В съпоставка с църковният съд се вижда, че той до голяма степен възприема основните принципи на последния, но смятаме, че това не е резултат на някаква осъзната рецепция.

Историческите факти ни дават основание да предполагаме, че появата на този институт е също така до голяма степен спонтанна реализация на революционни идеи, възникнали в резултат на противопоставянето на старите църковни и феодални съдилища. В частност: повечето френски историци на правото свързват идеята за мировото правораздаване във Франция с името на Волтер, който в едно свое писмо от 4 декември 1739 г. пише следното:

„Най-добрият закон, най-добрата практика, най-полезното нещо, което някога съм виждал, е в Холандия. Когато двама души искат да се съдят един друг, те са длъжни първо да се

обърнат към трибунала на помирителите, наричани миротворци. Ако страните пристигнат с адвокат и пълномощник, на първо място последните се отстраняват, също както се изваждат дървата от огъня, който бихме искали да загасим. Миротворците казват на страните: би трябвало да сте прекалено луди, за да искате да си профукате парите, за да направите взаимно нещастни; ние ще ви уредим спора, без това да ви струва нищо.

Ако стремежът да спорят е твърде силен в тези страни, те се поканват за друг ден, така че времето да смекчи симптомите на тяхното заболяване. След това съдиите ги отправят за втори, трети път. Ако тяхната лудост е неизлечима, чак тогава им позволяват да си предявят исковете, подобно на това, както се предоставят поразените от гангрена крайници на инструментите на хирурга: тогава правосъдието получава плячката си.

Не е необходимо тук да се прибегва до дълги славословия, нито да се изчислява печалбата за човечеството, ако този закон би бил приет“ (Волтер 1879: 127-128).

След френската революция от 1789 г. идеята за създаване на мирови съд и мирово правораздаване е подета и в крайна сметка реализирана на практика от Жак-Гийом Туре[12]. Когато се обсъжда проектът на закона, с който да се осъществи съдебната реформа (Закона от 16 и 24 август 1790г.), Туре мотивира създаването на института на мировите съдии с наличието на подобен съд при „много народи“, като се има предвид основно мировите съдии в Англия и мирителите в Холандия, както и необходимостта да бъде създаден за селското население „бърз, лесен, така да се каже домашен“ съд, който ще освободи от „разорителната процедура“, „гражданите, които дълго са били жертва на практикуващите юристи“, и „няма да изисква друг закон, освен предписанията на здравия разум“. Според Туре, в резултат на „благотворното въздействие“ на новата Конституция, която предстои да бъде приета „земеделието ще стане престижна дейност и животът на село по-предпочитан“, а селата ще станат обитавани от „хора с достойнства във всички отношения“, на които следва да се довери изпълнението на длъжността мирови съдия[13]. Мирови съдия следва да може да стане всеки жител на съответната териториална общност, стига да притежава необходимите морални качества и доверието на своите съграждани, които ще го избират. Функционалната характеристика на мировия съдия е описана от Туре твърде в общи линии – че процедурата трябва да бъде бърза, неформализирана, безплатна, но същевременно той отбелязва едно важно концептуално положение: „Тези съдии ще наподобяват гражданите, които днес решават спорове в

качеството на арбитри... но, ако мировите съдии биха били само едни посредници, те биха станали твърде скоро безполезни: всичките им усилия не биха могли да възпрат спорешите... затова Комисията ще ви предложи да заложим в тях **двойно качество – на посредници и на съдии**“[14].

Законът за съдоустройството от 16 и 24 август 1790 г. въвежда за пръв път института на мировия съдия не само в съдебната система на Франция, но и на континентална Европа. При това посветените на този институт 12 законови текста далеч не възпроизвеждат дори и твърде общата концепция на Туре (8 члена са посветени на избора на мирови съдии и 4 на родовата подсъдност и реда за обжалване на решенията).

Френският мирови съд се утвърждава и придобива международна известност не толкова чрез законодателството, а от практиката на корпуса на мировите съдии към средата на XIX в., демонстрираща впечатляващи резултати при примирението на страните и решаването на споровете по неправораздавателен път. Това мотивира повечето западноевропейски държави да въведат подобни институции и в своите съдебни системи.

Със съдебните устави от времето на император Александър II в Руската империя е въведен мирови съд, който функционира от 1864 до 1917 г., но руският модел на мирово правораздаване не копира френския модел, а представлява едно самобитно, дълбоко обмислено и значително по-усъвършенствано решение в законодателен, структурен и функционален план.

През 1880 г. в първия след Освобождението ни Закон за устройство на съдилищата[15] в България също се въвеждат мирови съдилища. В голямата си част е реципирано руското законодателство, но са направени някои съществени промени в организацията и дейността на българския мирови съд, които довеждат до неговата практическа нежизнеспособност и невъзможност да изпълнява основната си функция на помирителна институция.

Макар и съществено различаващи се от континенталноевропейските мирови съдилища по своето историческо формиране, компетенции и функционални характеристики, в държавите на общото право (Обединеното Кралство, САЩ, Австралия, Канада и др.) и до днес успешно функционират мирови и магистратски съдилища. Успехът на различните световни системи на мирово правораздаване се дължи до голяма степен на възможността им да създадат и утвърдят собствена „помирительна практика“ и

специфични професионални учения за разрешаване на спорове чрез помирение на страните.

Мировото правораздаване, обаче се сблъсква с противодействието и негативното отношение на съдиите от общите съдилища, адвокатите и професионалните юристи. Те обвиняват мировото правораздаване в неправосъдност и произвол, отклонение от стриктните правила на процесуалните закони, нарушението и на материалния закон. В действителност зад множеството добре теоретизирани доводи обаче се крие субективният интерес – мировият съд е опасен и успешен конкурент, който отнема голяма част от работата на съдебните магистрати, адвокатите и професионалните юристи. С постигането на помирение на страните пред непрофесионалния мирови съдия[16] отпада необходимостта от следването на сложни процесуални форми, апелационно и касационно обжалване. В крайна сметка юридическото лоби побеждава – макар и по различни причини и мотиви мировото правораздаване е отменено през 1917 г. – в Русия, 1934 г. – в България и през 1958 г. дори в родината на континенталния мирови съд – Франция. Утвърждава се една унифицирана система на съдоустройство и съдопроизводство, осъществявано от професионални съдии по предписаните в процесуалните закони строги форми. Същевременно, идеята за решаване на споровете чрез помирение на страните не е изоставена изцяло. Помирението е запазено като факултативна възможност за решаване на спора чрез постигане на съдебна спогодба. Ролята на съда за примиряването на страните се ограничава до това да прикани страните да се спогодят и да им разясни правните последици и да утвърди евентуално постигнатата спогодба, която ще има силата на съдебно решение[17]. De iure отпада задължението на съда да предприема други действия, освен посочените, и е въпрос на лична преценка на самия съдия дали да убеждава по някакъв начин страните да се спогодят или, стриктно спазвайки принципа на състезателното начало, да сведе цялото примирително производство до едно изречение в съдебния протокол: „Съдът прикани страните към спогодба и им разясни правните последици от постигането на такава“.

Този подход бързо показва своята неефективност – въпреки непрекъснато увеличаващият се щат на съдии, брой адвокати, нарастващите съдебни разноски за съдопроизводството, правораздаването не става по-ефективно, количеството на правните спорове нараства, а страните все по-малко възприемат съда като справедлив.

Точно 20 години след като се премахва мировото правораздаване, през 1978 г. във Франция се учредява института на т.нар. Conciliateur de justice (Правосъден посредник)[18], който до голяма степен прилича на мировия съдия, но притежава само функцията на помирител между спорещите страни, без правото да правораздава при непостигането на споразумение. Правосъдният посредник не е структурно звено в съдебната система, а външна за съда институция, макар да се изисква той да притежава известна юридическа и специализирана квалификация. Може да бъде сезиран било по инициатива на една от страните (още преди на наличието на съдебен спор между тях) или по инициатива на съда при висящо дело между страните, когато съдът намери това за уместно. През 1995 г. френският законодател въвежда официално и понятието *медиация*, която е регламентирана в титул II, глава I, членове 21 и 22 от Закона от 8 февруари 1995 г. относно устройството на съдилищата и гражданското, наказателното и административното съдопроизводство[19]. Подобно на помирителното производство при Правосъдните посредници, също и медиацията е предвидено да бъде иницирана по искане на една от страните (*conventionnelle*) или по делегация от съда (*déléguée par le juge*). Медиацията, като начин за алтернативно решаване на спорове, бързо става популярна и в периода 1997 – 2008 г. голяма част от държавите-членки на Европейския съюз я въвеждат в своето законодателство, включително и България – с приетия през 2004 г. Закон за медиацията[20].

През 2008 г. медиацията при трансгранични спорове е закрепена и в европейското право с Директива 2008/52/ЕО[21]. Тя се разглежда, като средство за „икономично и бързо извънсъдебно разрешаване на спорове по гражданско-правни и търговско-правни въпроси посредством процедури, пригодени за нуждите на страните“ имащо за цел „да се осигури по-добър достъп до правосъдие като част от политиката на Европейския съюз за създаване на пространство на свобода, сигурност и правосъдие“.

Понастоящем Директива 2008/52/ЕО е транспонирана във националното законодателство на всички 28 държави-членки, които към настоящия момент вече са уредили в законодателството си не само медиацията, като алтернативен начин за решаване на трансгранични спорове, но и като алтернативен начин за решаване на спорове между местни лица.

Навсякъде медиаторите и организациите предоставящи услуги по медиация са извън структурата на съдебната власт[22]. Медиаторите са частни лица, които имат право да учредяват свои сдружения за предоставяне на услуги по медиация. Законодателството поставя определени изисквания към квалификацията им – напр. съгласно българският закон за медиацията – единствено да са завършили успешно курс на обучение за медиатор[23], а в Австрия, за вписване в регистъра на медиаторите е необходимо успешно полагане на теоретически и практически изпит пред Министерството на правосъдието (Де Паоло 2014: 19).

Самата процедура на медиацията е доброволна (с изключение на Италия, която въвежда задължителна предварителна медиация), която може да бъде проведена по инициатива на страните или по делегация от съда.

При характеристиката на съвременната медиация, като нейно достойнство особено се подчертава поверителността на процедурата (за разлика от публичността на съдебния процес), както и това, че „медиаторът приема да води процедурата, само ако може да гарантира своята независимост, безпристрастност и неутралитет“ (Попова 2017: 15). За разлика от помирителното производство (при мировия съдия), който „настойчиво им подсказва решението...с оглед на правото и морала“, „изслушва страните и им предлага определено решение“, медиацията „е структуриран процес, който гарантира, възстановява качеството на взаимовръзката, за да позволи разрешаването на спора от и за самите страни. Медиаторът е извън всякакви правни, морални или културни влияния“ (Девини 2017: 2).

По наше мнение, тези характеристики на медиацията имат предимно абстрактно-теоретично значение. В практиката, макар и съдебните заседания да са публични, обичайно на тях присъстват страните и/или техните процесуални представители, в някои случаи и няколко други лица, които изчакват своя ред като страни по следващите в графика на съда дела, и нито се интересуват от същината на спора, нито познават спорещите, нито по какъвто и да е начин оказват психологическо въздействие на страните. Тази формална публичност едва ли би могла да се противопостави на поверителността на медиацията. Също така и неутралитета на медиатора и неговата отстраненост от всякакви правни, морални или културни влияния са твърде условни и зависят от професионалните умения и прилаганите психологически техники на конкретните лица.

Друга, не особено изтъквана особеност на съвременната европейска медиация е, че тя представлява една платена услуга. Страните, желаещи да отнесат спора си към медиатор са длъжни да заплатят такси за медиацията, които се определят от медиаторите или от техните сдружения. Приходите от такси за медиация са основен източник за финансиране на дейността на медиаторите и техните сдружения. В това отношение медиацията съществено се различава от мировото правораздаване, което в част от държавите е било безплатно за страните, а в друга част в пъти по-евтино от съдебното решаване на спора. Авторите на изследването „Презареждане“ на Директивата за медиацията: оценка на ограниченото въздействие на нейното прилагане и предлагане на мерки за увеличаване на броя на медиациите в ЕС“ утвърждават, че медиацията дава възможност на страните да икономисат около 60 % от разноските, необходими за решаването на спора им по съдебен ред, като аргументират заключението си със конкретни данни за отделните европейски държави, систематизирани в следната таблица (Де Паоло 2014: 126):

СРАВНИТЕЛНА ТАБЛИЦА НА СРЕДНИЯ РАЗМЕР НА РАЗНОСКИТЕ В ЕВРО ЗА РЕШАВАНЕ НА СПОРОВЕ ОТ СЪДИЛИЩАТА И ЧРЕЗ МЕДИАЦИЯ

	Съдебни и разноски	Разноски за медиация	Адвокатски разноски при съдопроизв.	Адвокатски разноски при медиация	Общо съдебни разноски	Общо разноски за медиация
Австрия	2.978 €	5.000 €	9.863 €	5.000 €	13.095 €	10.000 €
Белгия	3.818 €	1.812 €	6.733 €	1.667 €	12.286 €	3.478 €
България	553 €	120 €	985 €	300 €	2.345 €	420 €
Великобритания	1.477 €	1.306 €	11.931 €	1.518 €	14.101 €	2.824 €

	Съдебни и разноски	Разноски за медиация	Адвокатски разноски при съдопроезв.	Адвокатски разноски при медиация	Общо съдебни разноски	Общо разноски за медиация
Германия	3.571 €	3.167 €	4.352 €	2.583 €	9.510 €	5.750 €
Гърция	1.016 €	2.377 €	3.764 €	1.260 €	5.420 €	3.637 €
Дания	2.997 €	3.500 €	4.541 €	3.000 €	21.159 €	6.500 €
Естония	2.811 €	2.833 €	2.057 €	2.867 €	5.097 €	5.700 €
Ирландия	1.334 €	750	10.907 €	500	15.606 €	1.250 €
Испания	2.097 €	700	5.918 €	1.133 €	8.015 €	1.833 €
Италия	1.541 €	1.231 €	11.582 €	1.847 €	15.885 €	3.078 €
Кипър	1.200 €	1.300 €	3.990 €	900	7.535 €	2.200 €
Латвия	1.190 €	2.500 €	2.656 €	1.500 €	4.290 €	4.000 €
Литва	1.108 €	290	1.588 €	844	4.358 €	1.134 €
Люксембург	2.232 €	2.000 €	8.048 €	3.000 €	11.338 €	5.000 €
Малта	949 €	300 €	9.992 €	2.500 €	11.352 €	2.800 €
Полша	938 €	1.200 €	938 €	1.250 €	2.252 €	2.450 €

	Съдебни и разнос ки	Разно ски за медиа ция	Адвока тски разнос ки при съдопр оизв.	Адвокатски разноски при медиация	Общо съдебни разноски	Общо разноски за медиация
Португа лия	575 €	1.375 €	3.400 €	3.750 €	4.138 €	5.125 €
Румъния	1.332 €	397€	916 €	899 €	3.438 €	1.296 €
Словаки я	548 €	688 €	1.278 €	1.232 €	2.738 €	1.920 €
Словени я	1.243 €	900 €	2.712 €	525 €	4.513 €	1.425 €
Средно	1.754 €	1.534 €	5.761 €	1.837 €	9.179 €	3.371 €
Унгария	1.531 €	800 €	957 €	400 €	2.871 €	1.200 €
Финланд ия	2.228 €	200 €	7.281 €	800 €	9.655 €	1.000 €
Франция	1.722 €	1.230 €	6.825 €	1.888 €	11.099 €	3.118 €
Холанди я	3.739 €	2.000 €	10.245 €	3.150 €	17.873 €	5.150 €
Хърватс ка	542 €	367 €	1.791 €	933 €	2.874 €	1.300 €
Чешка	1.365 €	1.000 €	3.643 €	2.000 €	9.185 €	3.000 €

	Съдебни и разноски	Разноски за медиация	Адвокатски разноски при съдопроизв.	Адвокатски разноски при медиация	Общо съдебни разноски	Общо разноски за медиация
република						

Швеция	2.481 €	3.600 €	22.413 €	4.200 €	24.974 €	7.800 €
--------	---------	---------	----------	---------	----------	---------

При един по-задълбочен анализ на приведените данни се вижда, че това „положително салдо“ за медиацията се получава основно от съществената разлика в адвокатските възнаграждения (над 3 пъти по-ниски), които се заплащат при едното и другото производство (Колони С и D).

Нещо повече, при съпоставката на разноските без адвокатски възнаграждения се вижда, че в 10 от общо 28 държави-членки на ЕС разноските за медиация са по-високи от разноските за съдебно производство, като във Австрия, Белгия, Гърция, Латвия, Португалия и Швеция медиацията струва с 0,5 до 2,4 пъти по-скъпо на страните от съдопроизводството. Само в 6 държави – България, Испания, Литва, Малта, Румъния, Финландия, разноските за медиация са значително (2 пъти и повече) по-ниски от разноските за съдопроизводство. Данните са средните разноски на всичките 28 държави-членки на ЕС недвусмислено показват, че в медиацията е само с десетина процента по-евтина от съдебното правораздаване (1534 към 1754 евро).

Направеното от нас през януари 2019 г. проучване на тарифите на произволни 10 български центъра за медиация показва, че медиацията на правен спор с материален интерес от 5000 лв. и провеждане на две или повече заседания с обща продължителност 4 часа ще струва на страните минимално от порядъка на 250–350 лв., а при 3 от десетте организации на медиаторите минимума е от 600 до 1280 лв. Получената от нас информация систематизирахме в табличен вид, както следва:

ТАРИФИ на медиаторите за спор с материален интерес от 5000 лв. и провеждане на две или повече заседания с обща продължителност 4 часа.

№	Публикувана тарифа на[24]:	Начална (регистрационна) такса	Такса на час	Допълнителни такси (за споразумение, преписи и др.)	Общо за медиация с продължит. от 4 часа и постигане на споразумение
1	pamb.info	50 лв.	50 – 80 лв.	Депозит за разноски	250-370 лв.
2	bambg.bg	50 – 80 лв.	50 – 80 лв.		250- 400 лв.
3	ivesta-bg.com	50	65	20 лв. за преписи	310 – 330 лв.
4	bgmediation.com	50	40 – 80 лв.	Авансово заплащане на 5 часа медиация	250 – 450 лв.
5	conflict.bg		320		1280 лв.
6	mediation-net.eu	60 евро	60 – 80 евро		600 – 760 лв.
7	itera-bg.com	75 лв.	40 – 80 лв.	Авансово заплащане на 5 часа медиация	275 – 475 лв.

8	adr.bg	70 лв.	90 (над 8 часа)	Мин. 8 часа – такса 500 лева + 1.5% от материалния интерес	645 лв
9	sporazumenia.com	50 лв.	60 лв. (мин. 3 часа)	За изготвяне на споразумение – договаря се	Над 290 лв.
10	notaric.net		60 – 80 лв.	30 лв. за покани + 50 лв. за изготвяне на Споразумение	320 – 400 лв.

Сравнението с дължимата понастоящем за разглеждането по съдебен ред на граждански иск с цена от 5000 лв. Държавна такса в размер на 200 лв. (4 на сто върху цената на иска, но не по-малко от 50 лв)[25] показва очевидно, че медиацията не е особено привлекателна от икономическа гледна точка за страните, дори и в твърде редките случаи, когато те са решили да прибегнат до този начин за решаване на спорове, преди да търсят съдействието на съда. Следва да се отбележи, че в практиката най-често се прибегва до медиация в случаите, когато вече е образувано производството пред съд и са внесени дължимите държавни такси. Дори и в най-благоприятния случай, когато медиацията завърши успешно със споразумение на страните, и то бъде признато от съда, на връщане подлежи само половината от платената държавна такса[26]. А в случаите, когато в резултат на медиацията не бъде постигнато споразумение, всички направени за нея разноси съставляват чиста загуба на средства, усилия и време за страните.

При непостигането на споразумение не-само финансовите разходи, но и доказателствената стойност на извършените по времето на медиацията действия и установени факти съществено различават медиацията и мировото правораздаване и пряко се отразяват на тяхната ефективност. При мировото не се изисква никакви допълнителни разноси за страните и не се стига до загуба на процесуално време. Още в хода на

предварителното помирително производство мировият съдия и страните съвместно са изяснили насрещните претенции и твърдения, приключила е фактическата обстановка по спора, надлежно са събрани и проверени относимите по делото доказателства. Именно наличието или липсата на съответстващи на твърденията доказателства е най-мощният мотивиращ фактор за страните да търсят компромисно решение на съществуващия между тях спор, особено в случаите, когато едната или и двете страни са склонни към непочтеност и недобросъвестност. В това отношение „отстраненият от правото“ и неутрален медиатор е безпомощен – той нито има правото, нито средствата, нито компетентността да извършва събиране и проверка на доказателства, дори и в случаите, когато страните представят такива, и само може да модерира безкрайните спорове на страните дали представеното писмено доказателство е валидно, неистинско, подправено и пр., дали сочените свидетели са правдиви или лъжесвидетелстват. Практически безсмислено и неприложимо за медиатора е такова процесуално действие като огледът на място, който мировият съдия и страните да извършат незабавно, а резултатите му да бъдат документираны и да получат доказателствена стойност. За самите страни в медиацията е неизгодно да разкриват докрай доказателствата си, защото, при евентуално неуспешна медиация, биха улеснили противната страна в последващия съдебен процес.

В мировото правораздаване страните са мотивирани от самото начало на процеса да искат и представят всички възможни доказателства, защото, ако проведеното предварително помирително производство се окаже неуспешно и страните не постигнат споразумение, мировият съдия може незабавно да влезне в ролята си на съд и да пристъпи към постановяване на решение. Основната процесуална работа вече е свършена в хода на самото помирително производство – събрани са и са проверени доказателствата, страните са направили всички свои доводи и възражения. Остава само да се направи правната квалификация и да се запише диспозитива на решението. Процесуалната икономия е очевидна – няма нужда от преpraщане на делото, насрочване на заседания и последващо провеждане на цялото първоинстанционно производство. Мировото правораздаване е по-оптимално не само от финансовата си страна, но и от гледна точка на бързината на решаването на спора.

Посочените недостатъци на медиацията са вероятната причина за това, че въпреки усилената ѝ пропаганда и всевъзможни мерки за насърчаване, същата не успява да се

утвърди като ефективно алтернативно средство за решаване на спорове. В заключителната част на обзорното изследване „Презареждане“ на Директивата за медиацията: оценка на ограниченото въздействие на нейното прилагане и предлагане на мерки за увеличаване на броя на медиациите в ЕС“ от 2014 г. с прискърбие се потвърждава фактът, че споровете, по които е била проведена медиация съставляват средно по-малко от 1 % от всичките спорове предадени за разглеждане на съдилищата в ЕС (Де Паоло 2014: 162). В 14 от 28-те държави-членки на ЕС годишният брой от проведени медиации е под 500, а пионерът на европейската медиация – Франция, след 40 години усилено промотиране може да отчете едва между 2000 и 5000 медиации годишно (Де Паоло 2014: 127-128).

Не по-радостно е положението и в България 15 години след въвеждането на медиацията. Обобщена и детайлна статистика не е достъпна, и вероятно неслучайно. Но от фрагментарните достъпни официални данни бихме могли да цитираме следните:

За периода 04.01.2017 г – 27.09.2017 г., Центърът за спогодби и медиация при Софийски районен съд и Софийски градски съд (ЦСМ) е насрочил общо 123 заседания по 82 дела, което е видно от единствения достъпен график на заседанията на ЦСМ [27]. Колко от тези 82 процедури по медиация са завършили със споразумения – няма данни. След септември 2017 г. и до настоящия момент в графика на ЦСМ на официалния сайт на СРС няма внесено нито едно заседание[28]. В Единния Регистър на Медиаторите на Министерството на правосъдието към 25.01.2019 г. са вписани общо 2223 лица[29] и 44 организации[30], от които в гр. София – 992 лица и 29 организации.

Съгласно прессъобщение от 09.11.2017 г., публикувано на официалния сайт на РС – Варна, Центърът за медиация към съдебен район на Окръжен – Варна, за изтеклите 2 години от създаването си „има над 100 подадени заявления за медиация“, като „около 10 % са несъстоялите се процедури по медиации“. От началото на 2017 г. „са били препратени в Центъра по медиация общо 53 дела. По 38 от заявленията са насрочени медиации, като са проведени 64 медиационни срещи. По 11 дела не е проведена процедура по медиация, поради нежелание на една от страните; по 4 от делата срещите с координатори и медиатори все още продължават, а има и няколко приключили случаи с признаване, оттегляне или отказ от иска. През 2017 г. са постигнати общо 19 споразумения.“, като „от фактически проведените медиации в Центъра досега за 2017 г. споразуменията представляват 50 %, като размерът на материалния интерес за делата,

приключили със спогодба е 7090 лв.“[31]. Същевременно в Регистъра на МП към 09.11.2017 г. за Варна са били вписани 181 лица и 5 организации.

В съобщение на официалния сайт на община Бургас, публикувано на 17.05.2018 г.[32] се сочи, че за периода 06.04.2017 г. – 17.05.2018 г. (над 13 месеца), в Центъра за медиации и спогодби към ОС – Бургас „са проведени 25 процедури по медиация, 6 от които завършили със споразумение между страните, одобрено от съда“. От сайта на ОС Бургас се вижда, че в този ЦМС функционират 18 медиатора[33], а в Регистъра на МП към 17.05.2018 г. за Бургас са били вписани 72 лица и 2 организации.

Посочените по-горе факти говорят сами за себе си и не се нуждаят от коментар. Продължаващите над 40 години опити за имплементиране на медиацията в европейските държави, вложените сериозни усилия и финансови средства за нейната популяризация, обучение на кадри, мониторингови и научни изследвания, от една страна, и твърде скромните практически постижения – от друга, са достатъчни, за да бъде направена равносметката, че това едва ли може да бъде действително търсен от обществото и жизнеспособен институт.

Очевидният неуспех на поредната иновация в сферата на правораздаването и перманентните проблеми на съществуващите съдебни системи отново поставят на дневен ред въпроса: А сега накъде? Може би следва да се вслушаме в думите на Еклисиаста: „Каквото е било, пак ще бъде, и каквото се е правило, пак ще се прави – няма нищо ново под слънцето. Случва се да казват за нещо: „виж, на, това е ново“; но то е било вече през вековете, що са били преди нас“[34]. Може би следва да се обърнем към добре забравеното „старо“ и да се опитаме не да го възпроизвеждаме, а да извлечем рационалното, полезното, работещото от него, за да конструираме своето „ново“.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Аристотел 1993: Аристотел. *Никомахова етика*. София: ГАЛ-ИКО, 1993г. кн.V, гл. I, 12.

Волтер 1879: Voltaire. *Œuvres complètes de Voltaire*, tome 23, Garnier Frères : Paris, 1789 .

Де Паоло 2014: Giuseppe De Palo и авт. колектив. „*Rebooting“ the Mediation Directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU*. Brussels: © European Union, 2014г.,

(<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/supporting-analyses-catalog.html?content=REBOOTING%20THE%20MEDIATION%20DIRECTIVE&wordSearchType=TITLE#supporting-analyses> Достъп 25.01.2019г.).

Девини 2017: Devigny, Emmanuelle. *Médiation, conciliation, arbitrage, négociation : c'est quoi les MARC?* Публикувано на 16.01.2017г. на <https://www.officieldelamediation.fr/2017/01/16/mediation-conciliation-arbitrage-negociation-a-vos-marcs/> (Достъп 25.01.2019г. в 18:45).

Заозерски 1878: Заозерский, Николай Александрович. *Церковный суд в первые века христианства (Историко-каноническое исследование)*. Кострома: Типография Андроникова. 1878 г.

Кели 1998: Кели Дж. М (Kelly J. M.). *Кратка история на западната теория на правото*. София: изд. Рива, 1998 г.

Новкиришка-Стоянова 2016: Новкиришка-Стоянова, Малина. *Ius est ars? (Някои размисли за правото като изкуство или изкусно занятие и за неговото изучаване)*, в сб. 25 години Департамент „Право“ НБУ, София: НБУ, 2016 г.

Попова 2017: Попова, Валентина. Медиацията в българското, европейското право, българския, европейския и международния граждански процес. Сп. *Норма*, бр. 6/2017 г.

[1] Les douze livres du code de l'empereur Justinien, de la seconde édition, traduits en français par P.-A. Tissot. Metz: Behmer. 1807г., Стр. 42

[2] Т. нар. Judicial review. Вж. Section 25 of the Judiciary Act 1789г – САЩ

[3] Напр. чл. 117, ал. 2, предл.2 от Конституцията на Република България: „При осъществяване на своите функции съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите се подчиняват само на закона“, чл. 3 от Закона за съдебната власт: „Чл. 3. При постановяване на своите актове съдиите, прокурорите и следователите се основават на закона и на събраните по делото доказателства.“

[4] С характерната за римляните прагматичност, те предоставят на претора функцията да коригира и допълва правните норми, създадени по законодателен път (т.нар. Ius Civile – leges, plebis scita, senatus consulta, constitutiones), но не само като решения ad hoc по конкретни казуси, а като правила, закрепени в преторските едикти и образуващи една паралелна нормативна система – т нар. Преторско право (Ius honorum).

- [5] Библия, сиреч книгите на Свещеното писание на Ветхия и Новия завет. София: Св. Синод на Българската църква. 1991г. Евангелие от Матея. XVIII.21-22: „Тогава Петър се приближи до Него и рече: Господи, колко пъти да прощавам на брата си, кога съгрешава против мене? До седем пъти ли? Не ти казвам до седем, а до седемдесет пъти по седем“ (стр.1216)
- [6] Ibidem: Евангелие от Матея. V.39-40. Стр. 1200
- [7] Ibidem: Евангелие от Матея. XVIII.15-17, стр. 1216
- [8] Ibidem: Първо послание на св. Ап. Павла до Коринтяни. VI.1-8, стр. 1410
- [9] Библия, сиреч книгите на Свещеното писание на Ветхия и Новия завет. Ор. cit. Второ послание на св. Ап. Павла до Тимотея. III.16-17. „Всичкото Писание е боговдъхновено и полезно за поука, изобличаване, изправяне и назидаване в правдата, за да бъде Божият човек съвършен и годен за всяко добро дело“. Стр. 1467
- [10] **31 Правило Святых Апостолов:** „И сие да будетъ по единомъ, и второмъ, и третіемъ увѣщаніи от епископа“ Цитира се по Правила православной церкви с толкованиями Никодима, епископа Далматинско-Истрийского. Москва: изд. Отчий дом. 2011г., стр. 93
- [11] Виж Канон 1446 на най-новия Codex Iuris Canonici на католическата църква, обнародван на 21 януари 1983г. от папа Йоан-Павел II. Codex Iuris Canonici. Москва: Sancti Thomae Institutum. 2007г. Стр. 527
- [12] **Jacques-Guillaume Thouret** (роден на 30 април 1746г. в Pont-l'Évêque- гилотиниран на 22 април 1794г. в Париж). Един от авторите на съдебната реформа във Франция и Конституцията от 1791г.
- [13] Протоколи от заседанието на Националното събрание (Конституантата) на Франция от 7 юли 1790г. (в Réimpression de l'ancien Moniteur. Tome Cinquième. Paris. Typographie De Henri Plon. 1860г., Стр. 66-67) – Вж. Приложение 1.
- [14] Ibidem
- [15] Закон за устройство на съдилищата 1880г. Приет от II ОНС, I РС, ДВ, бр. 45 от 28. V. 1880 г.
- [16] В повечето системи тази длъжност се е заемала от лица без висше юридическо образование.
- [17] Гражданско-процесуален кодекс от 2008г. (Обн. ДВ. бр.59 от 20 Юли 2007г.) : Чл. 145, ал.3. „След това съдът приканва страните към спогодба и посочва нейните последици.

Ако спогодба не се постигне, съдът прави доклад, който се отразява в протокола.“, Чл. 149, ал.1. „След събиране на доказателствата съдът отново приканва страните към спогодба. Ако спогодба не се постигне, съдът дава ход на устните състезания.“

[18] Décret no 78-381 du 20 mars 1978, modifié notamment par un décret du 1er octobre 20107 et par le décret no 2012-66 du 20 janvier 2012 relatif à la résolution amiable des différends

[19] Loi n° 95-125 du 8 février 1995 relative à l'organisation des juridictions et à la procédure civile, pénale et administrative

[20] Обн., ДВ, бр. 110 от 17.12.2004 г., изм. и доп., бр. 86 от 24.10.2006 г., доп., бр. 9 от 28.01.2011 г., изм. и доп., бр. 27 от 1.04.2011 г., бр. 77 от 18.09.2018 г.

[21] Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2008 година относно някои аспекти на медиацията по гражданскоправни и търговскоправни въпроси.

[22] Привежданите по-долу данни са актуални към 2014 г. и се основават на изследването на Giuseppe De Palo и авт. колектив.– Op. cit.

[23] Чл. 8. (1) Медиатор може да бъде само дееспособно лице, което отговаря на следните изисквания:

1. не е осъждано за престъпления от общ характер;
2. завършило е успешно курс на обучение за медиатор;
3. не е лишено от право да упражнява професия или дейност;
4. има разрешение за дългосрочно или постоянно пребиваване в Република България, ако лицето е чужд гражданин;
5. вписано е в Единния регистър на медиаторите към министъра на правосъдието.

[24]Осъществен достъп на 25.01.2019 г. 16:30 -16:40 часа:

1. <http://pamb.info/images/stories/data/ustavnov/tarifa%20vel.pdf> ,
2. <http://bambg.bg/%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%84%D0%B0/> ,
3. <http://ivesta-bg.com/%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B8-%D0%B8-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B8-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0/> ,
4. http://www.bgmediation.com/images/stories/tarifa_crs%202014.doc ,
5. <https://conflict.bg/usluga-ceni-mediacia-uslugi-cena-mediacia-mediator/> ,

6. http://mediation-net.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=21&Itemid=59&lang=bg ,
7. http://www.itera-bg.com/files/1472655147_tarifa_na_itera_mediation.pdf ,
8. http://adr.bg/documents/Tarifa_ADR_Mediation.pdf ,
9. <http://www.sporazumenia.com/bg/tarifa.html> ,
10. <https://notaric.net/%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%84%D0%B0> .

[25] Съгл. Чл. 1 от Тарифа за държавните такси, които се събират от съдилищата по Гражданския процесуален кодекс (ГПК). Приета с ПМС № 38 от 27.02.2008 г., обн., ДВ, бр. 22 от 28.02.2008 г., в сила от 1.03.2008 г., доп., бр. 50 от 30.05.2008 г., в сила от 30.05.2008 г., изм. и доп., бр. 24 от 12.03.2013 г., изм., бр. 35 от 2.05.2017 г., в сила от 2.05.2017 г.

[26] Чл. 78, ал.9 от ГПК.

[27] <http://mediatorbg.eu/grafik/grafik.htm> Достъп 25.1.2019г. 23:00 ч.

[28] <http://srs.justice.bg/srs/310->

<http://srs.justice.bg/srs/310-%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%A6%D0%A1%D0%9C> Достъп 25.1.2019г. 23:00 ч.

[29] <http://mediator.mjs.bg/Users/MList.aspx> Достъп 25.1.2019г. 23:15 ч.

[30] <http://mediator.mjs.bg/Users/OrgList.aspx> Достъп 25.1.2019г. 23:20 ч.

[31] http://www.vrc.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=1945:2017-11-09&catid=25:2010-11-08-08-08-19&Itemid=18 Достъп 25.1.2019г. 23:30 ч.

[32] Окръжен и Районен съд – Бургас обновяват Центъра за медиация и спогодби. <https://www.burgas.bg/bg/news/details/1/34699> Достъп 25.1.2019г. 23:50 ч.

[33] <http://www.os-burgas.org/index.php/2017-06-19-12-49-29/2017-06-19-13-36-54> Достъп 25.1.2019г. 23:50 ч.

[34] Библия, сиреч книгите на Свещеното писание на Вехтия и Новия завет. София: Св. Синод на Българската църква. 1991 г. Книга на Еклисиаста или проповедника I,9,10 (стр. 740).

HISTORICAL AND MODERN FORMS OF ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION

Michail Mateev, PhD in law,

Assistant Professor at the Law Faculty of Sofia University “St. Kliment Ohridski“

Abstract: This article gives a brief analysis of the characteristics of the model of legislation and state administration of justice, established in the Continental legal system, with a view to their effectiveness in regulating public relations and resolving legal disputes. A comparison is made with the historical and contemporary forms of alternative dispute resolution: the Ecclesiastical court of Christian church, justice of the peace and mediation.

Keywords: administration of justice, Ecclesiastical court, justice of the peace court, mediation, alternative dispute resolution, ADR.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛЕН ФОРМАТ ЗА ЦИТИРАНЕ

Матеев, Михаел. Исторически и съвременни форми за алтернативно решаванена правни спорове – В: Медии и език. Електронно списание за научни изследвания по медиен език [онлайн]. 02 февруари 2020, № 7 [Реторически тренинги]. ISSN 2535-0587.

<<http://medialinguistics.com/2020/02/02/historical-and-modern-forms-alternative-settlement/>>

МЕДИЕН МОНИТОРИНГ

Парламентарният дебат – критичен поглед върху практиката (2009 – 2019)

Наталия Киселова

Резюме:

Парламентарното управление е форма на държавно управление, политически режим и „голяма сцена на обществени дебати“. В статията е представена дейността на Народното събрание през периода 2009-2019 г. като политически режим и сцена за дебати. Направен е критичен анализ на конституционните и политическите функции на българския парламент. Чрез реализацията на законодателната, конститутивната и контролната функции са представени негативни тенденции в парламентарните процедури. Констатира се отказ или избягване на парламентарен дебат между парламентарното мнозинство и парламентарната опозиция.

Ключови думи: Народно събрание, парламентарен дебат, антипарламентарни практики

След падането на Берлинската стена преди 30 години в Централна и Източна Европа в най-общ смисъл започна преход към либерална демокрация и пазарна икономика. В България радикалните промени намериха нормативен израз в нов Основен закон, приет през 1991 г. В Конституцията българската държава се самоопределя като демократична, социална и правова. Формата на държавата е унитарна република с парламентарно управление. „Парламентарното управление“ се определя не само като форма на конституционната демокрация, при която изпълнителната власт произлиза от законодателната и е отговорна пред нея (Epstein 1968: 419), но и като „голяма сцена на обществени дебати“ (Bagehot 1873: 53).

Дилемата пред избора президентско (Фризон–Рош 2005: 22) или парламентарно управление е решена в полза на парламентаризма (Linz 1990a: 84–91) през 1991 г. поне поради три фактора. Първият фактор е исторически. Търсена е връзка с миналото, защото парламентарната демокрация е несбъдната мечта на българското общество. Парламентарната форма на управление е косвено указана (Влайков 1905: 54) в